

Validering med kvalitet

**- Perspektiv på ett regionalt utvecklingsprojekt
i Östergötland**

Per Andersson

Validering med kvalitet

– Perspektiv på ett regionalt utvecklingsprojekt i Östergötland

Per Andersson, 2020

Linköpings universitet
Institutionen för beteendevetenskap och lärande
581 83 Linköping

Innehåll

Innehåll.....	1
Sammanfattning.....	3
Introduktion.....	5
Underlag för rapporten	7
Kort om projektet En väg in	9
Kvalitet i validering	11
Den nordiska kvalitetsmodellen	12
Analys av projektet utifrån kvalitetsperspektiv och kvalitetsmodellen	15
Kvalitetsmodellen	15
De åtta kvalitetsfaktorerna	17
Diskussion och slutsatser	21
Referenser	25

Sammanfattning

Fokus i denna rapport är att analysera och diskutera projektet ”En väg in – validering i Östergötland” med ett kvalitetsperspektiv. Detta handlar om hur projektet kan sägas ha lagt grunden för en valideringsverksamhet i regionens kommuner vilken kännetecknas av kvalitet, och vilka fortsatta möjligheter och utmaningar som finns efter projektets slut. Det aktuella projektet påbörjades 2018 och avslutas i februari 2020. Det var ett metodutvecklingsprojekt finansierat av Europeiska Socialfonden, ESF, med fyra delprojekt: Gemensam plattform/organisation för validering i Östergötland, Roller i valideringsprocessen, Information om validering till målgruppen samt Efterfrågestyrd validering. Projektet och dess delprojekt beskrivs kortfattat i rapporten.

I rapporten ges även en kortfattad överblick över utvecklingen på valideringsområdet främst i Sverige, där det senaste steget var att Valideringsdelegationen 2015–2019 la fram sina förslag strax innan projektet avslutades. I förslagen ligger bland annat utökad ansvar för region och kommuner när det gäller kompetensförsörjning och validering.

Analysen har främst utgått från en nordisk modell för kvalitet i validering, som omfattar organisations-, procedur- och bedömningsnivå. Modellen sätter individen i centrum och lyfter fram åtta faktorer av särskild betydelse för en valideringsverksamhet som maximerar individens möjlighet att visa sina relevanta kunskaper och kompetenser: Information, Förutsättningar, Dokumentation, Koordinering, Vägledning, Kartläggning, Bedömning och Uppföljning.

Projektet har på flera sätt berört de olika faktorerna i kvalitetsmodellen, även om det inte har kunnat täcka in alla faktorer fullt ut. Det kan också ses som en form av uppföljning av tidigare verksamhet med validering i kommunerna, regionen och även landet i övrigt, och på så sätt har fler aspekter kunnat beröras än om utvecklingsarbetet hade startat från ett nolläge. Samtidigt har arbetet handlat om att lägga en grund för kommande valideringsverksamhet, och därför är inte alla aspekter av de mer verksamhetsnära kvalitetsfaktorerna lika relevanta inom ramen för projektet.

Verksamheten i projektet har lagt grunden för ett valideringsarbete med kvalitet i Östergötland, men det krävs kontinuerlig utveckling för att utveckla kvaliteten även efter att ett riktat projekt har genomförts. I nuläget behöver kommunerna i regionen bygga vidare på det som projektet har åstadkommit, genom att stärka koordineringen sinsemellan och med regionen. Koordineringen behövs bland annat i vägledning och dokumentation. Inom de yrkes/ämnesområden som man väljer att satsa på just nu är det också viktigt att få till en bedömning med kvalitet – där man bedömer rätt saker på ett tillförlitligt sätt med en balans mellan flexibilitet och standardisering. På sikt blir det viktigt att stärka validering inom fler yrkes/ämnesområden, och att utveckla verksamheten i relation till alla kvalitetsfaktorer. Nu ligger den fortsatta utmaningen i att prioritera vad som ska göras och lägga fokus på rätt saker i olika steg – i en fortsättning som på kort sikt tar vid och tar vara på projektets resultat, och sedan på längre sikt utvecklar vidare med en valideringsverksamhet kännetecknad av hög kvalitet som mål.

Introduktion

Validering är ett generellt begrepp som handlar om att bekräfta och godkänna något. I Sverige har vi kommit att använda "validering" som en beteckning för validering av kunskap och kompetens, det vill säga processer som syftar till att synliggöra, bedöma och ge erkännande åt det människor faktiskt kan oberoende av var, när och hur de har lärt sig detta. Fokus för validering är då kunskaper som utvecklats utanför (det svenska) utbildningssystemet – i arbetslivet, på fritiden, och i många fall även i andra länder (och då kan även utländska utbildningar lyftas fram). Begreppet validering i denna betydelse lanserades 1996 i anslutning till Kunskapslyftet (SOU 1996:27), som var en stor nationell satsning på vuxenutbildning.

Företeelser som liknar det vi idag kallar för validering hade dock funnits redan tidigare, både i Sverige och i andra länder. På 1970-talet var exempelvis en tydlig trend att öka den sociala rättvisan genom att bredda rekryteringen till högre utbildning. Hos oss tog det sig uttryck bland annat i att högskoleprovet (som urvalsinstrument) och 25:4-systemet (som gav behörighet till högre utbildning främst baserat på erfarenhet) lanserades, som två former av generella valideringsinstrument. En annan inriktning på validering har fokus på arbetsmarknad och kompetensförsörjning och -utnyttjande. Här finns 1980-talets yrkesprövning för invandrare som ett tidigt exempel i vårt land, och de branschmodeller för validering som utvecklats under senare år är ett annat exempel. Validering har också varit ett verktyg som lyfts fram i skeden av samhällsförändring. Här är Sydafrika det tydligaste exemplet, där validering fick en viktig roll inom utbildningssystemet när apartheidregimen föll på 1990-talet och det fanns många människor som inte fått möjlighet till utbildning men ändå hade kunskaper av olika slag (Andersson & Fejes, 2010). Under de senaste åren har uppmärksamheten för valideringens potential varit stor i Europa som följd av den ökade migrationen, där validering setts som ett verktyg för att synliggöra och ta vara på främst flyktingars kompetens och underlätta integration.

Mer generellt kan bakgrunden till intresset för validering sammanfattas i följande punkter:

- Det har skett en förskjutning i fokus från utbildning till lärande. Detta har bland annat tagit sig uttryck i att målen med utbildningar allt mer har formulerats i termer av förväntat utfall, "lärandemål". Det har blivit mer viktigt att kunna visa vad vi faktiskt kan, snarare än vilka utbildningar vi har gått. När fokus sätts på lärandet uppmärksammas också möjligheten att detta lärande kan äga rum i andra sammanhang än i utbildningssystemet.
- Kompetens har blivit ett viktigt konkurrensmedel. Och då handlar det inte enbart om den faktiska eller reella kompetensen – vad vi faktiskt kan – utan också om den formella kompetensen, vad vi har papper på att vi kan. Detta är viktigt för individen som konkurrerar på arbetsmarknaden eller om en plats på fortsatt utbildning. Men kompetens har också blivit ett konkurrensmedel för regioner och länder, exempelvis för att locka företag att etablera sig. Då blir det viktigt att synliggöra och dokumentera den kompetens som finns hos den potentiella arbetskraften.

- Rörlighet på arbetsmarknaden och mellan länder skapar behov av att synliggöra och underlätta utnyttjande av kompetens i nya sammanhang. Den som blir arbetslös på grund av omstruktureringar på arbetsmarknaden kan behöva hjälp att synliggöra och validera sin kompetens för att kunna söka nya arbeten. Den som kommer till ett nytt land kan behöva motsvarande hjälp för att komma in på en ny arbetsmarknad.
- Strävan efter breddad rekrytering till utbildning har redan nämnts. Detta kan kräva nya sätt att definiera och bedöma vem som är behörig till en utbildning, som exempelvis det tidigare 25:4-systemet eller dagens möjlighet till bedömning av reell kompetens vid antagningen till högre utbildning.
- Krav på effektiv och individanpassad utbildning. Samhället vill utnyttja sina resurser så effektivt som möjligt, och då ser man möjligheten att baserat på validering anpassa utbildningar så att resurserna läggs på att deltagarna får ägna sig åt det de inte redan kan.

I Sverige har utveckling på valideringsområdet gått framåt på olika sätt och med varierande intensitet – beroende på bland annat konjunktursvängningar, skiftande politiska majoriteter och migrationen. Utvecklingen har också sett olika ut inom olika sektorer som utbildning, arbetsmarknad/branscher och arbetsmarknadspolitik/arbetsförmedling. Inom utbildningsområdet ser det dessutom olika ut inom vuxenutbildning, folkbildning, yrkeshögskola och högre utbildning. Men kännetecknande är att det förutom insatser på nationell nivå inom olika sektorer också har gjorts mycket utvecklingsarbete på lokal och regional nivå. Många projekt av olika slag har genomförts, och satsningar har gjort för att etablera samarbete och organisering av validering inom olika regioner, framför allt inom vuxenutbildningsområdet och i relation till den lokala och regionala arbetsmarknaden.

Denna rapport är en analys av verksamheten i ett sådant regionalt projekt – ”En väg in – validering i Östergötland”. Detta projekt har genomförts i samverkan mellan kommunerna och regionen i Östergötland under perioden 2018–2020 med syftet att lägga grunden för en regional samverkan kring validering. Analysen i rapporten syftar i sin tur till att ge perspektiv på projektets arbete och resultat, för att på så sätt öka förståelsen för de möjligheter och utmaningar som ligger i att utveckla sådan regional samverkan.

En annan aktuell punkt i utvecklingen av validering i Sverige är att den av regeringen tillsatta Valideringsdelegationen 2015–2019 avslutade sitt arbete i och med utgången av 2019 och nu har lagt fram sina förslag (SOU 2019:69). Delegationen lyfter bland annat fram den regionala nivån, genom att föreslå att arbete med kompetensförsörjning ska ingå i det regionala utvecklingsansvaret. När det gäller ansvar specifikt för validering föreslås dessutom att kommunen ska vara skyldig att erbjuda en inledande kartläggning inför utbildning eller prövning i kommunal vuxenutbildning, samt att huvudmannen ska vara skyldig att erbjuda elever i den kommunala vuxenutbildningen validering inom de kurser som anordnas. En sådan validering ska då omfatta fördjupad kartläggning, bedömning och erkännande i form av intyg eller betyg. Validering kan därmed förväntas bli en än mer aktuell fråga på regional och kommunal nivå.

Underlag för rapporten

Analysen som presenteras i denna rapport bygger på information om och från det regionala projektet, som har sammanställts och analyserats i relation till olika perspektiv på vad kvalitet i valideringsarbete kan innebära. Framför allt har en nordisk modell för kvalitet i validering (Grunnet & Dahler, 2013) använts som utgångspunkt för analysen.

Informationen om och från projektet omfattar tre olika typer av material. För det första har deltagande observationer gjorts vid olika aktiviteter inom ramen för projektet – bland annat arbetsmöten med projektmedarbetarna, styrgruppsmöten samt workshoppar etc. som anordnats för olika grupper – och dokumentation från dessa aktiviteter har legat till grund för analysen. För det andra har skriftligt material som producerats inom ramen för projektet kunnat utnyttjas, exempelvis medarbetarnas dokumentation från olika aktiviteter, sammanställningar av svar från intervjuer med intressenter etc. För det tredje har material som projektansökan och skriftlig rapportering från projektutvärderarna nyttjats.

Kort om projektet En väg in

Projektet ”En väg in – validering i Östergötland” var ett metodutvecklingsprojekt som finansierades av Europeiska socialfonden (ESF) inom ramen för en utlysning av stöd riktat till effektivare strukturer för yrkesutbildning och validering. Det initierades av kommunerna i Östergötland tillsammans med Region Östergötland. Motala kommun har fungerat som formell projektägare. Projektet var ursprungligen planerat att pågå åren 2018–2019, men förlängdes fram till och med februari 2020.

Projektet byggdes upp med fyra olika delprojekt:

- Gemensam plattform/organisation för validering i Östergötland
  - Här har fokus legat på att utveckla en plattform i form av en hemsida som ska erbjuda ”en väg in” till validering, men också förslag på hur samverkan kring validering kan organiseras och finansieras efter projektets slut.
- Roller i valideringsprocessen
  - Här har fokus legat på två grupper som arbetar med validering – studie- och yrkesvägledare samt yrkeslärare – och vilken kompetens de behöver för detta.
- Information om validering till målgruppen
  - Här har fokus legat på att identifiera målgrupper för validering och vilken information som krävs för att dessa ska förstå vad validering kan betyda för dem, se värdet i detta och välja att ta del av valideringsinsatser.
- Efterfrågestyrd validering
  - Här har fokus legat på branshperspektivet, vilken efterfrågan på validering som finns ur arbetsmarknadsperspektiv och hur framtida valideringsverksamhet kan relateras till arbetsmarknadens behov av kompetensförsörjning.

Det har funnits en funktion som samordnande projektledare, och dessutom har varje delprojekt haft en ansvarig delprojektledare. En styrgrupp med representanter för kommuner och region har haft ett övergripande ansvar. Processen i projektet kan när det gäller ledningen av arbetet sägas ha kännetecknats av en kombination av dynamik och stabilitet. Det har av olika skäl skett skiften på projektledarposten vid flera tillfällen, medan delprojektledarna med något undantag har varit desamma under projekttiden.

Ett antal slutsatser har kunnat dras om och från projektet, bland annat följande (Dokumentation från projektet; samt Pärus & Jakobsson, 2019). Till att börja med kan sägas att det har varit ett ambitiöst projekt som har täckt in de tänkta områdena vad gäller att skapa underlag för valideringsverksamhet på regional nivå. Med tanke på att regional utveckling av validering är något som man har arbetat med på olika håll i landet bör det framhållas att projektet har lagt stor vikt vid att ta del av erfarenheter från andra verksamheter och projekt i sina aktiviteter och som underlag för sina förslag på hur validering ska organiseras i Östergötland.

En problematik som finns och som påverkat arbetet är att uppdragsgivarna – och då främst de mindre kommunerna – befinner sig i vad som beskrivs som ett osäkert läge vad gäller ekonomi och prioriteringar i verksamheten. Validering uppfattas då inte som någon stor och högprioriterad fråga, och det kan därför vara svårt att få gehör för en särskild satsning på detta område. Samtidigt är det de mindre kommunerna som kan ha störst utbyte av att samverka kring validering då det är en verksamhet som kräver kompetens i vad validering innebär, kombinerat med kompetens inom de yrkes- och kunskapsområden där validering ska göras – och sådan kompetens inom ett flertal områden är svårt att upprätthålla speciellt i en mindre kommun.

Det osäkra läget på kommunnivå innebär att det krävs tydliga motiv för att kunna få gehör för en satsning på utveckling av validering. Validering är dessutom en företeelse som inte är så känd i breda kretsar, och det är därför även viktigt med information för att uppnå en samsyn om valideringens värde.

När det gäller kompetens för att kunna omsätta planer på validering i praktisk verksamhet framstår studie- och yrkesvägledare som en nyckelposition som behöver tillräcklig kompetens. Potentiella deltagare i validering möter vägledare i sin kommun, och även om inte kompetensen för att genomföra valideringen finns i kommunen behöver vägledaren kunna ta emot, informera och kartlägga individens kunskaper i ett första steg. Ytterligare en viktig grupp är yrkeslärare, som kan genomföra validering inom sina respektive yrkesområden. Just yrkeslärare lyfts fram eftersom yrkeskompetens ses som det som i första hand är aktuellt att validera.

Slutligen är givetvis tankarna om målgruppen viktiga – vem är det som har (yrkes)kunskap men saknar den formella kompetensen och förväntas delta i validering? Här är det i nuläget främst mer eller mindre nyanlända flyktingar som står i fokus i diskussionen. Då blir också språkfrågan viktig när det handlar om information om och genomförande av validering.

Kvalitet i validering

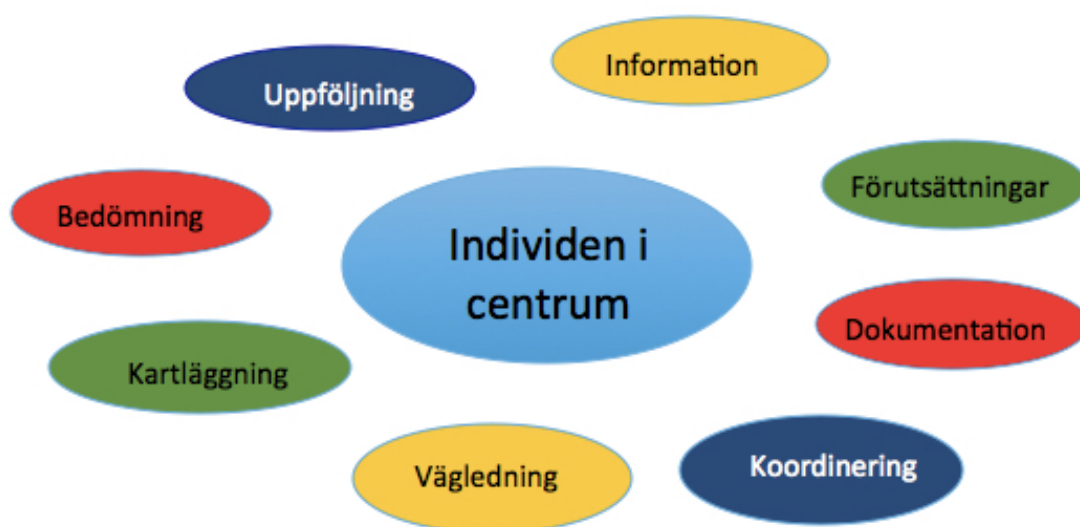
Projektet kan sägas ha varit en insats för att bidra till utvecklingen av en regional valideringsverksamhet som kännetecknas av kvalitet. För att närmare kunna diskutera vad detta innebär behöver vi definiera vad kvalitet i validering handlar om. En definition som sätter fingret på kärnan i vad kvalitet i validering innebär är ”att skapa ett sammanhang som maximerar individens möjligheter att på ett rättvisande sätt visa sina relevanta kunskaper, färdigheter och kompetenser” (Van Kleef, 2014, s. 208, min översättning). Med andra ord: hela valideringssammanhanget är av betydelse, det är individens möjligheter som är det centrala, valideringen ska vara rättvisande, och det är det som är relevant som individen ska få visa att hen kan.

En helhetsbild av *valideringssammanhanget* i förhållande till kvalitet kommer att ges nedan, genom den nordiska kvalitetsmodellen, som också sätter *individen* i centrum. När det handlar om att valideringar ska vara *rättvisande* är validitet och reliabilitet centrala begrepp. Validitet handlar om att mäta eller bedöma det som avses, alltså just de kunskaper som valideringen ska ge ett mått på eller en bedömning av. Reliabilitet handlar om att detta görs på ett tillförlitligt sätt, så att inte resultaten blir mer eller mindre slumpmässiga. Reliabiliteten underlättas om mer standardiserade metoder används för att samla underlag för bedömningen. Här finns ett dilemma som innebär att det kan krävas mer av flexibilitet i en validering än i en bedömning inom en utbildning. Detta krav på flexibilitet uppstår för att inte validiteten ska äventyras. Avsikten med en validering är ju oftast att bedöma resultatet av informella lärprocesser, där individer har lärt sig delvis olika saker på mer eller mindre olika sätt, och för att göra detta på ett rättvisande sätt krävs flexibilitet, individualisering och omdöme. Men för att ändå sedan kunna göra rättvisa jämförelser mellan individers kunskaper, till exempel vid urval till utbildning eller anställning, kan det ändå behövas en viss standardisering. För att uppnå en validering med både validitet och reliabilitet krävs alltså en balans mellan flexibilitet och standardisering. Vad det innebär att visa sina *relevanta* kunskaper, färdigheter och kompetenser avgörs slutligen av vad syftet är med den specifika valideringsinsatsen. Vilka kunskaper är relevanta i förhållande till ett visst syfte i ett visst sammanhang? En validering kan ha ett formativt syfte, som handlar om att lägga grunden för fortsatt lärande/utbildning. Då är det relevant att visa vad du redan kan inom det område som utbildningen handlar om, både för att kunna ägna tiden åt studier av det du inte redan kan och för att kunna bygga vidare på de befintliga kunskaperna. En validering kan också ha ett summativt syfte, då huvudsaken är att summera och dokumentera befintliga kunskaper, till exempel i form av ett betyg, certifikat etc. Då avgörs relevansen av de mål och kriterier som finns i sammanhanget. En prediktiv validering syftar till att förutsäga framgång i en kommande verksamhet, ofta kommande studier eller arbete. Då blir det relevant att bedöma de kunskaper, färdigheter och kompetenser som är viktiga för att klara sig i den verksamheten. Exempelvis görs validering i form av bedömningar av reell kompetens för att avgöra om någon är behörig till en viss utbildning. Då handlar det om att avgöra om individen har förutsättningar att klara studierna. Till sist förekommer det även validering med transformativt, förändrande, syfte – det vill säga att individen ska ges förutsättningar att utvecklas och ”växa” via valideringen. I sådana fall kan alla kunskaper, färdigheter och kompetenser tänkas vara relevanta, så

länge de uppfattas ha ett värde och det stärker individen att få bekräftat att hen kan detta.

Den nordiska kvalitetsmodellen

En helhetsbild av vad kvalitet innebär i ett valideringssammanhang ges av den kvalitetsmodell som tagits fram inom ramen för Nordiskt nätverk för vuxnas lärande, NVL (Grunnet & Dahler, 2013). Modellen sätter individen i centrum och pekar på åtta olika faktorer som har bedömts vara centrala för att utveckla validerings kvalitet (se figur 1). Den har även prövats och visat sig användbar i kvalitetsarbete i olika sammanhang där man arbetar med validering (Andersson, Halttunen & Nistrup, 2017).

Figur 1. Åtta faktorer med individen i centrum i den nordiska kvalitetsmodellen för validering (Grunnet & Dahler, 2013, min översättning).

Kvalitetsmodellen lyfter också fram att kvalitetsfrågorna finns på olika nivåer. För det första är det på en övergripande organisationsnivå främst helhetsperspektivet på validering i organisationen som är viktigt, samt utvärdering och strävan efter utveckling och förbättring. I den del av en organisation som arbetar med direkt med validering lyfts för det andra procedurkvaliteten fram. Det handlar då om ansvars- och rollfördelning samt information om och administration av validering. För det tredje är bedömningskvaliteten central på den nivå där validering genomförs i praktiken. Här lyfter modellen fram vikten av kvalitet i bedömningskriterier, bedömningsmetoder och dokumentation.

Det är alltså åtta faktorer som enligt den nordiska kvalitetsmodellen är centrala för kvaliteten i validering:

- Information
- Förutsättningar
- Dokumentation

- Koordinering
- Vägledning
- Kartläggning
- Bedömning
- Uppföljning

För varje faktor beskriver modellen mer i detalj vad som innefattas, och dessutom finns också för respektive faktor ett antal kvalitetsindikatorer som kan användas som utgångspunkt för kvalitetsutveckling i valideringssammanhang (Grunnet & Dahler, 2013). Kortfattat kan faktorerna beskrivas enligt följande. Kvalitet vad gäller *information* handlar om att denna är tillgänglig, tydlig och relevant, både för potentiella deltagare, medarbetare inom organisationen och externa intressenter och samarbetsparter. *Förutsättningar* handlar bland annat om regelverk, riktlinjer och policy, ekonomiska resurser samt tillgång till valideringspersonal med kompetens. *Dokumentationen* gäller hela valideringsprocessen, att det finns administrativa system och procedurer för att dokumentera processen, och att dokumentationen av resultatet (betyg, certifikat etc.) har samma värde som motsvarande dokumentation från andra bedömningsformer. *Koordinering* i form av samarbete mellan valideringspersonalen är av vikt både för att alla som är involverade i en valideringsprocess ska vara samordnade, med en ingång och en process som hänger ihop för individen, och för att det ska finnas en långsiktig likvärdighet och rättvisa i verksamheten. En *vägledning* som stödjer individen genom hela processen är en central del i detta, bland annat för att hjälpa till att synliggöra individens kompetenser. *Kartläggning* av individens kompetens lägger en grund för följande bedömning. Individen/deltagaren ska ansvara för sin egen kartläggning, men stöd och vägledning krävs för att uppnå kvalitet i resultaten. *Bedömning* av kompetens är kärnan i valideringsprocessen, och här är tillförlitlighet och opartiskhet viktigt, liksom kompetensen hos de som bedömer. För att uppnå kvalitet behöver bedömningen vara transparent med begripliga kriterier, och det ska finnas olika och relevanta metoder för att ta fram underlag för denna bedömning. *Uppföljningen* gäller både individens erfarenheter av att delta och organisationens utvärdering och utveckling av hela valideringsprocessen. Det är också viktigt med uppföljning i betydelsen av en plan för vad individen ska göra efter att ha deltagit i validering.

Analys av projektet utifrån kvalitetsperspektiv och kvalitetsmodellen

Det regionala projektet ”En väg in – validering i Östergötland” har haft en övergripande inriktning på att skapa ett *sammanhang* för valideringsverksamhet med hög kvalitet och som erbjuder individer rättvisande valideringar. Det har främst handlat om validering på nivåer som motsvarar utbildningar inom den kommunala vuxenutbildningen och med koppling till de modeller som finns inom olika branscher. Därmed har fokus i första hand varit validering med summativt syfte, det vill säga med målet att kunna sätta betyg eller certifiera kompetens. Med detta följer även att valideringen kan bli formativ, i betydelsen att den identifierar vad individen behöver komplettera med genom utbildning för att till exempel kunna bli anställningsbar i en bransch med vissa regleringar. Det går även att tänka sig sådan validering utifrån ett prediktivt, förutsäggande syfte. När man talar om kompetensförsörjning för arbetsmarknaden handlar det inte enbart om att summativt validera vem som uppfyller de formella kraven, utan också att ge arbetsgivare underlag för att förutsäga vem som kan klara specifika arbeten och arbetsuppgifter. Det transformativa, förändrande, syftet med validering har inte varit i fokus i projektet. Men indirekt finns ett sådant syfte i bakgrunden. En viktig del i samhällsinstitutioners och arbetsmarknadens intresse för validering är strävan att öka inkludering och integration i samhälle och i arbetslivet. Här finns en målgrupp där det kan vara av stort värde även personligen att få erkännande för kunskaper som utvecklats genom tidigare erfarenheter, och nya möjligheter i form av en anställning kan vara början på ett helt nytt steg i livet.

Kvalitetsmodellen

Projektet har handlat om att ta ett regionalt grepp på utvecklingen av validering, vilket återspeglas i att det arbete som gjorts främst ligger på organisations- och procedurnivå. I viss mån har även bedömningsnivån berörts, främst med koppling till ”roller i valideringsprocessen”, men utgångspunkten har ändå varit de mer övergripande nivåerna.

Organisationsnivå

Att utforma ett förslag på organisation för validering, inklusive förslag på finansiering av denna organisation samt en hemsida, som skapar förutsättningar för att knyta ihop kommunerna inom valideringsarbetet, är alltså en insats på den mest övergripande nivån. De insatser som har gjorts inom dessa områden framstår som värdefulla när det gäller att lägga grunden för en valideringsverksamhet med kvalitet. På den här nivån har man även arbetat med att identifiera efterfrågan på validering, i termer av att ta reda på vilken kompetens (potentiellt identifierad via validering) som efterfrågas inom olika branscher på arbetsmarknaden. När fokus ligger på efterfrågan handlar det om att tydliggöra motiven för, det vill säga behovet av, den regionala organisering som projektet var inriktat på. Dessutom kan en bedömning av efterfrågan av detta slag hjälpa till att motivera satsningar på validering inom vissa områden – när verksamheten kommer till bedömningsnivån är det svårt att utveckla alla områden på en gång, och prioriteringar behöver göras för att komma igång med en verksamhet som fyller ett behov. Ett annat motiv som har lyfts fram med koppling

till den organisatoriska nivån handlar också om prioriteringar och att inte kunna göra allt samtidigt, och då speciellt inte överallt. Det vill säga att en regional samverkan har ett värde genom att ansvaret för olika kunskaps/yrkesområden kan fördelas mellan regionens kommuner för att få ett bredare utbud även om man inte kan täcka in "allt".

Procedurnivå

Procedurnivån handlar som nämnts om ansvars- och rollfördelning, mellan olika parter i valideringsarbetet, samt information om och administration av validering. Delprojektet med fokus på information om validering ligger tydligt på denna nivå, men även delprojektet om roller i valideringsprocessen. Den sistnämnda delen inbegriper dessutom bedömningsnivån, men utöver bedömningen finns roller och kompetenser på procedurnivå som är centrala för valideringens kvalitet. Därutöver är samverkan inklusive ansvars- och rollfördelning mellan olika roller/yrkeskategorier som vägledare, administratör, handledare/medbedömare och bedömare/lärare viktigt för kvaliteten på procedurnivån. Detta är sådant som har behandlats i varierande utsträckning under projektets gång.

Informationen är också viktigt för kvaliteten på denna nivå och är något som projektet har lagt stor tyngd på. Hemsidan är samtidigt både en viktig del av plattformen – ett sätt att formulera, koordinera och synliggöra verksamheten på organisationsnivå – och ett sätt att samla och tillgängliggöra information om validering och de verksamheter som är tänkta att finnas och samordnas. Dessutom har ett särskilt delprojekt fokuserat på just information om validering, och då mer innehållet i informationen, jämfört med hemsidan som del av plattformen vilken utgör just en form för att samla information. Utöver detta så är även den administrativa aspekten av verksamheten viktig på procedurnivån. Här verkar projektet dock inte ha lagt så stor tyngd på att stärka administrativa verktyg och rutiner för valideringsprocessen. Behoven av mer konkreta verktyg beror dock på sammanhanget för validering, till exempel om den utgår från utbildningssystemets eller branschens krav, vilket kan vara ett skäl att vänta med att utveckla och införa specifika verktyg alltför tidigt.

Bedömningsnivå

Kvalitet på bedömningsnivån handlar om bedömningskriterier, bedömningsmetoder och dokumentation. De roller som berörs i första hand är de lärare/bedömare som står för bedömningen, och när det gäller arbetsplatsförlagda delar av validering handledare/medbedömare på arbetsplatserna. Projektet har riktat en del uppmärksamhet mot gruppen bedömare, men de aktiviteter som har genomförts har inte nått denna grupp i så stor utsträckning. Kriterier, metoder och dokumentation är inte heller områden som man har lagt så mycket arbete på inom projektet, sannolikt eftersom dessa blir kopplade till specifika kunskapsområden – och projektet har haft en övergripande inriktning på valideringsverksamheten som helhet.

En problematik här som har kommit fram är också att det är brist på den personal som i första hand tänks göra bedömningar i samband med validering – yrkeslärare. Dessa och andra bedömare anses också vara i behov av mer kompetens när det gäller validering, vilket främst torde handla om förståelse för vad validering innebär (i relation till och i jämförelse med annat bedömningsarbete inom utbildning) och utveckling av metoder för att genomföra validering. Bristen på personal och behovet

av sådan utveckling blir då ett argument för att utveckla den regionala samverkan och fördela ansvaret för olika kunskapsområden mellan kommunerna för att inte alla ska behöva ha kompetens på alla områden.

De åtta kvalitetsfaktorerna

För att få en helhetsbild i analysen av hur projektet kan ha bidragit till kvaliteten i regionens valideringsarbete ska även de åtta kvalitetsfaktorerna beröras. Dessa är mer eller mindre kopplade till de olika nivåerna organisation – procedur – bedömning, men flera faktorer går också på tvären över mer än en nivå.

Den första faktorn, *information*, sätter fokus på tillgänglighet, tydlighet och relevans i informationen till olika grupper. Detta är något som projektet har lagt stor tyngd på, i flera avseenden. Under projektets gång har många aktiviteter genomförts som handlat om att möta olika grupper för information och diskussion om olika aspekter av valideringsarbetet. Man har också fokuserat på att identifiera vad information om validering ska innehålla samt tagit fram en hemsida för att kunna sprida information till olika intressenter.

Nästa faktor är *förutsättningar*. Här har fokus framför allt legat på förutsättningarna på lokal och regional nivå, och arbetet med förutsättningar kan sägas ha gått hand i hand med informationsarbetet riktat till nyckelpersoner inom kommuner och region. Det vill säga att informationen i mångt och mycket har handlat om att synliggöra valideringens potentiella möjligheter och därmed ge underlag för sådana beslut som krävs för att validering ska uppmärksammas. Här verkar det som nämnts finnas en problematik som handlar om lokala prioriteringar, där det inte är självklart att man på kommunal nivå prioriterar resurser för validering. Sett ur projektets perspektiv är det då ändå viktigt att informationen har tagits fram och spridits, för att de beslut som tas om förutsättningar ska vara väl underbyggda. Ytterligare en del i förutsättningarna handlar om personal med kompetens, och detta är en fråga som har lyfts upp, speciellt när det gäller yrkeslärare. Olika projektaktiviteter som workshoppas med olika inriktning har också kunnat bidra till utveckling av kompetensen hos berörda. Men större satsningar på kompetensutveckling för personalen var inte något som inrymdes i projektet, utan sådant kan bli en fråga för det framtida arbetet.

Faktorn *dokumentation* handlar om system och procedurer för att dokumentera valideringsprocessen. Detta är inte något som varit fokus för projektet, och därmed ett utvecklingsområde för fortsatt arbete. Inte minst blir detta viktigt om tanken med regional samverkan utvecklas – och exempelvis en medborgare i en kommun möter en vägledare där, och gör en översiktlig kartläggning av kompetens, för att sedan delta i validering fram till bedömning och erkännande i en annan kommun. Då blir dokumentationen viktig och denna behöver koordineras mellan kommuner. Dokumentationsfaktorn tar även upp betydelsen av att det dokumenterade resultaten av valideringen (betyg etc.) har samma värde som dokumentation från annan bedömning. Detta är inte heller något som varit direkt fokus i projektet, men de kontakter man haft med branscherna torde vara viktiga här på sikt. De vanligaste formerna för validering idag är den utbildningsbaserade valideringen med betyg som slutdokumentation, och branschvalidering där respektive bransch står för sin form av dokumentation. Koordineringen mellan dessa två former torde bli det viktigaste som kan bidra till samsyn kring värdet av olika valideringsresultat. Och i förlängningen

innebär det också en samordning med utbildningssystemets bedömning i form av betyg, som i princip är densamma för studier som för validering.

Koordinering är nästa faktor och den har berörts redan när det gäller dokumentationen, men är av vikt för valideringsprocessen som helhet för att denna ska bli likvärdig och rättvis. Inte minst blir koordineringen central när regional samverkan realiserar, och man behöver samordna inte bara inom en organisation utan även mellan olika organisationer som kanske får ansvar för olika delar av den process som en individuell deltagare tar del av. Mycket av det projektet har arbetat med har handlat om att lägga grunden för ett koordinerat valideringsarbete inom regionen. Men detta är också en faktor som blir viktig att beakta i det fortsatta praktiska arbetet, för att varje individ som deltar i validering inom något yrkesområde eller annat kunskapsområde ska möta en koordinerad process.

Inte minst *vägledningen*, som är ytterligare en kvalitetsfaktor, blir viktig för koordineringen. För att skapa en valideringsprocess med kvalitet är vägledning som stödjer individen genom *hela* processen viktig. Detta är en del av den fortsatta utveckling av koordinering som krävs för att framtida valideringsarbete ska ha goda förutsättningar att bli framgångsrikt. Projektet har synliggjort vägledare som en av de viktiga rollerna i processen, men också visat att vägledningen i relation till validering kan utvecklas. Även detta är ett område som kommer att kräva fortsatt uppmärksamhet när projektets resultat omsätts i den faktiska valideringsverksamheten.

Kartläggning är nästa kvalitetsfaktor, och det handlar då om att kartlägga individens kompetens på ett sätt som lägger en grund för den följande bedömningen. Kartläggningen är nära relaterad till de två rollerna som vägledare och yrkeslärare som har lyfts fram i projektet. I en valideringsprocess så är en översiktlig kartläggning något som ofta görs med stöd av en vägledare, medan en mer fördjupad kartläggning med fokus på ett specifikt yrkesområde kan kräva stöd från en yrkeslärare (eller annan lärare/bedömare om det inte handlar om validering av yrkeskunskap). Det sistnämnda inte minst just för att kartläggningen ska bli en bra grund för bedömningen. Behoven av och i de här två rollerna har synliggjorts i projektet, men de mer konkreta verktygen för kartläggning, speciellt fördjupad kartläggning, behöver knytas till de specifika (yrkes)områden där validering vidareutvecklas. Här finns sannolikt mycket material att ta vara på inom olika områden, men det kan också krävas koordinering så att vägledares och lärares verktyg för kartläggning knyter an till varandra och för att det ska finnas en samstämmighet i metoder mellan kommuner – för att det hela ska fungera och bli en enhetlig process för deltagare som rör sig mellan kommuner.

Bedömningen beskrivs som kärnan i valideringsprocessen, det moment där den synliggjorda kunskapen värderas i relation till krav som betygskriterier eller bransch-kriterier. Yrkesläraren (eller annan aktör) som står för själva bedömningen har också lyfts fram i projektet som en central roll i valideringen, samtidigt som ett konkret problem är bristen på yrkeslärare som kan göra bedömningar. Ett annat problem som behöver hanteras är behovet av flexibilitet vad gäller tillgång till bedömare, eftersom det är svårt att förutse i förväg när och inom vilket område behov av bedömning dyker upp. När det samtidigt är brist på den grupp som främst kan göra de bedömningar som efterfrågas är risken – i förhållande till möjligheten att erbjuda validering – att bedömarna redan är fullteknade med annat arbete (undervisning). Oavsett detta problem är de mer specifika aspekterna av bedömningskvalitet sådant

som till stor del behöver knytas till den kunskap eller kompetens som ska bedömas, och det är då sådant som behöver utvecklas av och tillsammans med bedömarna. Det handlar exempelvis om att ha tillförlitliga och transparenta metoder för att ta fram underlag för bedömning av kunskap utvecklad utanför ett utbildningssammanhang, och att ha ett förhållningssätt som är opartiskt.

Den sista kvalitetsfaktorn är *uppföljning*. Den handlar om uppföljning både på organisations- och individnivå. För att börja på organisationsnivån har det aktuella projektet varit ett metodutvecklingsprojekt och har därmed inte innefattat uppföljning av valideringsverksamhet som skett inom ramen för projektet. Däremot kan projektet ses som en uppföljning och grund för utveckling av den valideringsverksamhet som funnits hittills inom regionens kommuner. Inom ramen för projektet har dessutom erfarenheter från andra regioner sammanställts och följts upp, för att på så sätt kunna föreslå sätt att arbeta med validering regionalt som bygger på tidigare erfarenheter. När det gäller individnivån har projektet inte fokuserat på att följa upp individuella erfarenheter, men detta är viktigt att ta med som en del i processen i den framtida verksamheten, liksom betydelsen av en plan för fortsättningen på individuell nivå efter en validering.

Sammanfattningsvis har projektet på flera sätt berört de olika faktorerna i kvalitetsmodellen, även om det givetvis inte har täckt in alla faktorer fullt ut. Projektet kan ses som en form av uppföljning av tidigare verksamhet med validering i kommunerna, regionen och även landet i övrigt, och på så sätt har också fler aspekter kunnat beröras än om utvecklingsarbetet hade startat från ett nolläge. Samtidigt har arbetet handlat om att lägga en grund för kommande valideringsverksamhet, och därför är inte alla aspekter av de mer verksamhetsnära kvalitetsfaktorerna lika relevanta i relation till projektets inriktning.

Diskussion och slutsatser

Regional samverkan kring validering är något som har initierats på många håll i Sverige. Projektet ”En väg in – validering i Östergötland” har syftat till att lägga grunden för en fungerande samverkan kring validering även i denna region. Detta arbetet framstår som viktigt inte minst med tanke på de förslag som lagts från valideringsdelegationen. Om delegationens förslag realiserats kommer kommunernas ansvar när det gäller att erbjuda möjligheter till validering att utökas. Regionalt samarbete av det slag som har initierats genom det aktuella projektet torde bli viktigt för kommunerna för att kunna uppfylla ett sådant ansvar, inte minst med tanke på den situation som framkommit när det gäller begränsade resurser. Dessutom kommer det regionala ansvaret för kompetensförsörjning att stärkas, och validering är ett av de verktyg som finns för att synliggöra befintlig kompetens och därigenom bidra till kompetensförsörjningen.

I denna rapport har projektet analyserats och diskuterats ur ett kvalitetsperspektiv, det vill säga i relation till vad som kan sägas känneteckna ett väl fungerande valideringsarbete. I vilken utsträckning och hur kan då ett projekt av detta slag generellt bidra till kvalitet i valideringsarbetet i en region? Här blir det viktigt att ha realistiska förväntningar när det gäller vilka nivåer och faktorer ett sådant här metodutvecklingsprojekt kan förväntas omfatta, och när det gäller det specifika projektet ska det givetvis ses mot bakgrund av vilka aktiviteter som planerades och gavs finansiering.

Projektet har som tidigare beskrivits omfattat fyra delprojekt med inriktning på en plattform, roller i valideringsprocessen, information om validering respektive efterfrågestyrd validering. Arbetet har främst fokuserat på organisations- och procedurnivåerna, men även bedömningsnivån har berörts i viss utsträckning. Analysen har visat att arbetet har legat i linje med det som lyfts fram i den nordiska kvalitetsmodellen för validering, även om det i ett avgränsat projekt inte är realistiskt att täcka in alla aspekter av den komplexa kvalitetsfrågan.

Plattformen i betydelsen av en hemsida är ett viktigt resultat från projektet, vilken kan bidra till kvalitet på sikt när det gäller faktorer på organisations- och procedurnivå som information och koordinering. Samtidigt räcker det givetvis inte med enbart en hemsida, utan en faktisk organisering, koordinering och finansiering av samverkan i praktiken behövs också som plattform för ett framgångsrikt valideringsarbete framöver.

Administrativa verktyg och rutiner på procedurnivån bör vara ett område för fortsatt koordinerad utveckling. Exakt hur en sådan utveckling ska ske blir beroende av hur man lägger fokus på olika varianter av validering. Behoven kan variera exempelvis utifrån om det handlar om validering i förhållande till utbildnings- eller branschkrav, eller som arbetsmarknadsåtgärd styrd av Arbetsförmedlingen.

Det blir också viktigt med fortsatt utvecklingsarbete mer fokus på bedömningsnivån och utveckling av det direkta valideringsarbetet. Två centrala roller i valideringsprocessen – vägledare och bedömare/lärare – har lyfts fram i projektet. När det gäller bedömare/lärare har fokus legat på yrkesbedömning och yrkeslärare. Med

tanke på de förslag som valideringsdelegationen har lagt med ansvar hos kommuner och huvudmän för vuxenutbildning när det gäller kartläggning och validering inom alla kurser som anordnas kommer kvaliteten i vägledning, kartläggning och bedömning att kräva fortsatt uppmärksamhet, och då inte enbart med koppling till yrkesutbildning utan till all utbildning inom den kommunala vuxenutbildningen. Här är kompetensutveckling för vägledare/kartläggare och lärare/bedömare något som kan behöva prioriteras.

När det gäller delprojektet om efterfrågestyrd validering har utgångspunkten tagits i ett kompetensförsörjningsperspektiv som återspeglar arbetsmarknadens efterfrågan. Detta perspektiv kommer att vara viktigt även fortsättningsvis, både med tanke på det regionala uppdrag som valideringsdelegationen har föreslagit och den brist på arbetskraft som finns inom många yrkesområden. En annan möjlig infallsvinkel på efterfrågan när det gäller just validering är dock att fråga sig vilken kompetens som finns och som skulle kunna bli synliggjord via validering. Detta är ett efterfrågeperspektiv som tar sin utgångspunkt i befolkningens potentiella efterfrågan på validering. Det borde vara den som har kompetens men som inte har denna dokumenterad som efterfrågar att få delta i validering – och som i delegationens förslag också får en rättighet till validering. Här finns dock ett problem och dilemma – om individen inte är medveten om sin kompetens och denna ännu inte är synliggjord saknas förutsättningen för att efterfråga validering. Kanske är satsningen på information om valideringen och vilka möjligheter denna kan innebära ett sätt att skapa efterfrågan på validering? Om individen blir uppmärksam på möjligheten till validering av kompetens kan det också väcka tankar som ”vad är det jag kan egentligen?” och ”skulle jag kunna få validera det jag kan?”.

På ett liknande sätt skulle efterfrågan på validering kunna väckas ytterligare via bransch- och arbetsgivarkontakter. Men då inte med utgångspunkt i frågan vilken kompetens som saknas, det vill säga rekryteringsbehov, utan i frågan om vilken kompetens som faktiskt kan tänkas finnas hos personalen och som både skulle arbetsgivare och anställd skulle vinna på att få synliggjord.

Efterfrågedilemmat påverkar en möjlig satsning på validering genom att det kan vara svårt att veta i förväg inom vilka områden som det finns kompetens att validera. Därmed blir det svårare speciellt för mindre kommuner att ha beredskap (egen organisation och personal, alternativt externa utförare etc.) för att kunna genomföra validering inom ett specifikt område när efterfrågan (plötsligt) dyker upp. Detta är därmed ett viktigt argument för värdet av en regional samverkan, genom att ansvaret för denna ”beredskap” kan fördelas mellan kommunerna.

Det aktuella projektet har alltså lagt grunden för ett valideringsarbete med kvalitet i Östergötland, men som på de flesta områden krävs kontinuerlig utveckling för att utveckla kvaliteten. Den nordiska kvalitetsmodellen lyfter också fram att det krävs analys och prioriteringar, eftersom tanken med modellen inte är att utveckla alla nivåer och faktorer samtidigt utan snarare att välja vad som är viktigast att prioritera först på kort sikt och sedan på längre sikt.

I nuläget bör det vara viktigt att bygga vidare på det projektet har åstadkommit, genom att stärka koordineringen mellan kommunerna och med regionen i det fortsatta arbetet. Koordineringen behövs bland annat i vägledning och dokumentation. Inom de yrkes/ämnesområden som man väljer att satsa på just nu är det

också viktigt att få till en bedömning med kvalitet – där man bedömer rätt saker på ett tillförlitligt sätt med en balans mellan flexibilitet och standardisering. På sikt blir det förstås viktigt att stärka alla yrkes/ämnesområden, och att arbeta med alla kvalitetsfaktorer. Men som kvalitetsmodellen är utformad behöver man alltså välja områden för utveckling, och detta kan även gälla valet av kunskapsområden (yrken/ämnen). Det går inte att göra allt på en gång, och projektet har satt fokus på vissa saker. Nu ligger den fortsatta utmaningen i att prioritera vad som ska göras och lägga fokus på rätt saker i olika steg – i en fortsättning som tar vid och tar vara på projektets resultat, och sedan utvecklar vidare med en valideringsverksamhet kännetecknad av hög kvalitet i sikte.

Referenser

Andersson P. & Fejes A. (2010). *Kunskapens värde: Validering i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.

Andersson, P., Halttunen, T. & Nistrup, U. (2017). Quality in validation of prior learning: Experiences from work with the Nordic model for quality in validation of prior learning. Aarhus, Linköping and Turku: VIA University College, Linköping University, University of Turku & NVL, Nordic Network for Adult Learning.
<https://nvl.org/Content/Quality-in-Validation-of-Prior-Learning>

Grunnet, H. & Dahler, A.M. (Red.). (2013). *Quality model for validation in the Nordic countries: A development project 2012–13*. Oslo: NVL, Nordic Network on Adult Learning. <http://nvl.org/Content/Quality-Model-for-Validation-in-the-Nordic-Countries>

Pärus, M. & Jakobsson, E. (2019). *Resultatsammanställning från intervjuer med Vuxnätverket i Östergötland: Delrapport från den externa utvärderingen*. Örebro: Apel AB.

SOU 1996:27. *En strategi för kunskapslyft och livslångt lärande*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

SOU 2019:69. *Validering – för kompetensförsörjning och livslångt lärande*. Stockholm: Valideringsdelegationen.

Van Kleef, J. (2014). Quality in PLAR. I: Harris, J., Wihak, C. & Van Kleef, J. (Red.), *Handbook of the Recognition of Prior Learning: Research into Practice*, s. 206–232. Leicester, England: National Institute of Adult Continuing Education (NIACE).
<http://www.learningandwork.org.uk/wp-content/uploads/2017/07/Handbook-of-the-Recognition-of-Prior-Learning.pdf>